

BIBLIOGRAFIA RIBERENCA (9)

ÀNGELS PÉREZ TARRAGÓ

Secció de Lingüística i Literatura del CERE

NÚRIA GRAU POYO

Comitè Editorial de la Miscel·lània del CERE

MONTSERRAT ANGUERA TERRÉ

Comitè Editorial de la Miscel·lània del CERE

MARIA JOSEP CLUA ANMELLA

Biblioteca Comarcal, Móra d'Ebre. Sòcia del CERE

VICENT CASADÓ BURILLO

Comitè Editorial de la Miscel·lània del CERE

RESUM

En aquesta secció de “Bibliografia riberenca” volem oferir al lector una visió de tot allò que s’ha publicat i es publica a l’entorn de la Ribera, tant dels llibres que estudien la nostra comarca, com de les obres artístiques que tracten temes riberencs. Amb la represa de la secció, desapareguda durant anys d’aquesta revista, pretenem relacionar els llibres que vagin apareixent com a novetats, però també presentarem obres riberenques antigues, per omplir el buit deixat durant aquests anys. Volem obtenir també la col·laboració dels autors o editors per assegurar el manteniment de la secció i l’objectiu de ser exhaustiva, raó per la qual els animem que ens facin arribar un exemplar dels seus llibres a la Secretaria del CERE i així n’inclourem la ressenya al número següent de la revista.

INTRODUCCIÓ

Al número 5 de la *Miscel·lània*, publicat fa uns 23 anys, es va crear la secció de “Bibliografia riberenca” amb l’objectiu d’omplir “un buit observat per molts dels nostres socis, i que ajudi a enriquir la visió de tot allò que s’ha publicat i es publica a l’entorn de la Ribera”, com es comenta en una breu introducció apareguda en aquell volum (Bibliografia riberenca 1, 1987). La secció s’organitzava amb el títol del llibre, dades bibliogràfiques del mateix (autor/s, editor, any, mides, nombre de pàgines i notes sobre il·lustracions i

material annex), un breu comentari o resum de l'obra, sovint amb fragments literals, i una il·lustració de la coberta.

A la primera "Bibliografia riberenca" van aparèixer els comentaris sobre 6 llibres, un dels quals editat pel CERE i corresponent a l'obra guanyadora del I Premi d'Assaig Artur Bladé. La següent "Bibliografia riberenca" va aparèixer l'any 1988, al volum 6 de la *Miscel·lània*, amb les ressenyes de 5 nous llibres i una sisena referència de 15 opuscles publicats per Àrea entre 1985 i 1987, d'entre 20 i 100 pàgines, sobre diferents aspectes socioeconòmics de la Ribera d'Ebre. La tercera "Bibliografia riberenca" va aparèixer el 1989, al volum 7 de la *Miscel·lània*, amb els comentaris de 5 llibres més, un dels quals editat pel CERE i corresponent a l'obra guanyadora del II Premi d'Assaig Artur Bladé. La "Bibliografia riberenca (4)" va aparèixer dos anys després, el juny de 1991, al volum 8 de la *Miscel·lània*, i va ser el darrer lliurament a aparèixer com a tal, sense que als volums posteriors (9, 10...) aparegués cap comentari sobre la continuïtat d'aquesta secció; aquest número aportava el resum de 6 nous llibres, dos dels quals editats pel CERE i corresponents a les obres guanyadores del III i IV Premi d'Assaig Artur Bladé.

En total, en quatre entregues s'havien publicat 21 ressenyes bibliogràfiques, una de les quals d'un grup de facsímils, 4 eren obres editades pel CERE (els guanyadors dels Premis d'Assaig I a IV) i els altres 16 llibres corresponien a diverses publicacions editades entre els anys 1966 i 1990 pels mateixos autors (2), ajuntaments o entitats locals (6) o diverses editorials de fora de la comarca (8).

No va ser fins el 2000 que a la *Miscel·lània* 14 va aparèixer un nou article sobre bibliografia riberenca, en aquest cas sobre articles publicats a la mateixa revista del CERE durant els 15 anys d'existència d'aquesta publicació (Casadó, 2000). En aquest fèiem una introducció dels objectius de la *Miscel·lània* publicada pel CERE, la seua temàtica... i un resum del contingut dels 13 números apareguts fins aquell moment. En total, apareixien relacionats 140 articles d'uns 65 autors diferents, riberencs i de fora de la comarca i que sumen unes 1.500 pàgines de bibliografia riberenca entre 1985 i 2000.

Posteriorment, l'any 2008, en un treball publicat al volum extra 1 d'aquesta revista, relacionàvem 49 títols de llibres editats pel CERE o amb la seua col·laboració, dels quals presentàvem les dades bibliogràfiques completes, un resum del contingut de cadascuna de les publicacions, així com la imatge de cada coberta (Pérez et al., 2008).

Al mateix volum extra 1 de la *Miscel·lània del CERE* va aparèixer un altre extens recull bibliogràfic (Anguera i Casadó, 2008), en aquest cas de tots els articles publicats a la revista de la nostra entitat al llarg dels primers 18 números i que actualitzava el publicat al volum 14 (Casadó, 2000). En total, durant els 23 anys de *Miscel·lànies* es van publicar uns 175 articles de diversa temàtica i autoria, en els quals havien col·laborat 92 autors, unes 2.630 pàgines, el que suposa una mitjana d'un es 146 pàgines per volum, i unes 482 fotografies relacionades amb la població a la qual es dedica la revista.

A la *Miscel·lània del CERE* núm. 15 dedicada a Ginestar vam donar continuïtat a la secció de “Bibliografia riberenca” iniciada el 1987, amb la mateixa idea que en els seus orígens: oferir al lector i, especialment, al soci del CERE una “visió de tot allò que s’ha publicat i es publica a l’entorn de la Ribera”, tant dels llibres que estudien la nostra comarca, com de les obres artístiques que tracten temes riberencs. Amb la represa de la secció pretenem relacionar els llibres que vagin apareixent, com a novetats, però també dediquem un apartat a les obres antigues, per omplir el buit deixat durant aquests anys que no s’ha publicat la secció. Aquella darrera entrega va rebre el número 8 i vam presentar un total de 20 noves ressenyes de llibres: 3 corresponents a obres recentment editades pel CERE, 2 a llibres editats amb la col·laboració del Centre, 7 novetats editades per altres i 8 llibres antics també editats per altres; d’aquests 20 títols, 3 corresponien a obres literàries amb temàtica riberenca (Grau et al., 2009).

METODOLOGIA

Aquest nou lliurament de la secció “Bibliografia riberenca” porta el número 9. Hi apareixen les referències bibliogràfiques de diversos llibres publicats en català amb temàtiques riberenques, un resum d’aquests i les seues cobertes, segons l’estil iniciat per nosaltres amb la bibliografia del CERE (Pérez et al., 2008), i incloem també el nombre de pàgines i d’ISBN (Grau et al., 2009).

Els diversos llibres apareixen enquadrats en un dels tres apartats següents:

1. novetats editades i coeditades pel CERE o amb la seua col·laboració
2. novetats editades per altres
3. llibres antics editats per altres

S’entén per novetats les aparegudes entre el tancament de l’edició d’una *Miscel·lània del CERE* i el d’una altra (Grau et al., 2009).

En aquest novè lliurament hem introduït en el 3r grup, de llibres antics, uns quants volums que fan referència total o parcial a la població de Riba-roja d’Ebre, tot aprofitant el fet de la dedicatòria especial d’aquest volum 21 de la *Miscel·lània del CERE*.

Volem obtenir també la col·laboració dels autors o editors per assegurar el manteniment de la secció i l’objectiu de ser exhaustiva, raó per la qual els animem des d’aquí perquè ens facin arribar un exemplar dels seus llibres a la Secretaria del CERE i així n’inclourem la ressenya en el proper número de la revista que es prepari. Alhora intentarem assolir la fita que va impulsar la creació d’aquesta secció el 1987: “Totes les obres que aquí es comentin figuraran en el fons bibliogràfic del Centre d’Estudis i, per tant, podran ser objecte de fàcil consulta per part dels socis que així ho desitgin i ho facin saber a la secretaria” (Bibliografia riberenca 1, 1987).

RESULTATS

En aquest novè lliurament de “Bibliografia riberenca” presentem un total de 20 noves ressenyes de llibres: 2 corresponen a obres recentment editades pel CERE o amb la seua col·laboració, 6 són novetats editades per altres i 12 són llibres antics també editats per altres. D’aquests 20 títols, 4 corresponen a obres literàries amb temàtica riberenca. Aquestes noves ressenyes bibliogràfiques apareixen a l’annex.

En el total d’aquestes nou publicacions de “Bibliografia riberenca” s’han referenciat un total de 124 llibres diferents, dels qual 57 són edicions o coedicions del CERE, 17 han estat editats amb la col·laboració del Centre i els altres 50 títols són d’altres editorials, entitats o institucions.

BIBLIOGRAFIA

ANGUERA, M. I CASADÓ, V. (2008): “23 anys de Miscel·lànies del CERE” *Miscel·lània del CERE*, extra 1: 151-190 (“Bibliografia riberenca 7”).

“Bibliografia riberenca (1)” (1987): *Miscel·lània*, 5: 14-20.

“Bibliografia riberenca (2)” (1988): *Miscel·lània*, 6: 11-16.

“Bibliografia riberenca (3)” (1989): *Miscel·lània*, 7: 7-11.

“Bibliografia riberenca (4)” (1991): *Miscel·lània*, 8: 97-100.

CASADÓ, V. (2000): “15 anys de Miscel·lànies del CERE” *Miscel·lània*, 14: 11-32 (“Bibliografia riberenca 5”).

GRAU, N.; PÉREZ, À.; ANGUERA, M.; CLUA, M.J.; CASADÓ, V. (2009): “Bibliografia riberenca 8”. *Miscel·lània del CERE*, 20: 245-261.

PÉREZ, À.; ANGUERA, M.; CASADÓ, V. (2008): “25 anys de CERE, 25 anys de publicacions” *Miscel·lània del CERE*, extra 1: 109-149 (“Bibliografia riberenca 6”).

ANNEX

1. Novetats editades pel CERE o amb la seua col·laboració

DIVERSOS AUTORS (2009): *Miscel·lània del CERE*, núm. 20, 264 p., ISBN 978-84-922946-9-5

Volum dedicat a Ginestar, publicat el juny de 2010, que amb 350 pàgines és el més voluminós de la col·lecció; té 17 articles en total i és la que més articles dedicats a la població conté (11), i la que inclou més fotografies entre articles (71) i en total (116) de la població a la qual es dedica. Entre els articles publicats hi ha:

- 2 d’organització de l’entitat i de la revista: presentació i memòria d’activitats 2008, d’A. Pujol i J.F. Moragrega

- 11 sobre Ginestar, sobre dades de la població, fets d’història local com una dona acusada de bruixeria el 1615, un document del marquès de Risbourg del 1725, uns impostos del 1766, els béns d’una família benestant el 1785, els

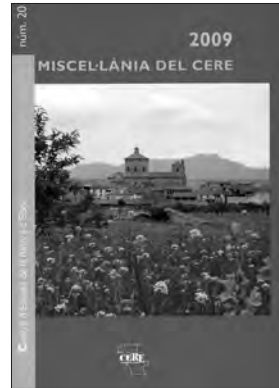
padrons de la població de principis del segle XIX, un conegut crim local del 1880, dades biogràfiques de dos músics nascuts a Ginestar, contes tradicionals i un recull de fotografies amb una frase o pensament al·legòric, de M. Anguera, V. Casadó, J.H. Muñoz, J. Borràs, F. Fucho, V. Castellvell, J.M. Margalef, M. Gil, J. Brú, N. Grau, À. Pérez, S. Alfonso i F. Roca

– 1 d'història natural sobre paisatges de la Ribera d'Ebre, un extens article becat pel CERE del geògraf de la UB D. Serrano

– 1 d'història local sobre les disputes entre sarraïns, jueus i cristians a la Móra de 1421-1422 de J. Torné

– 1 nota breu sobre la mort del paleontòleg Josep Gibert, de M. Genera

– 1 de bibliografia, de N. Grau, À. Pérez, M. Anguera, M.J. Clua i V. Casadó, on es recupera la secció de bibliografia riberenca iniciada el 1987 en aquesta revista i desapareguda al llarg de molts números.

BIEL PUBILL SOLER, JOSEP M. RADUÀ SERRA (2010): *Perxes i asgorfes*. Col·lecció La Galvana, núm. 10. Editat pels autors amb la col·laboració, entre altres, del CERE. Ascó. 80 p., ISBN 978-84-613-8102-9

Perxes i asgorfes és el número 10 i últim de la col·lecció La Galvana. Els autors continuen amb la recopilació d'imatges del poble d'Ascó cedides per persones que els han deixat accedir als seus arxius particulars; també recullen moltes notícies aparegudes a *La Vanguardia* al llarg del darrer segle i algunes imatges del fons Salvany cedides per la Biblioteca de Catalunya. Els perxes s'han convertit en una referència del patrimoni arquitectònic de la Vila Closa d'Ascó,

són un tret d'identitat. Però el llibre no es limita a les fotografies dels perxes, sinó que més aviat conté una mica de tot, amb una mirada des de fora, com ho demostra el fet que moltes imatges van acompanyades de comentaris dels geògrafs Pascual Madoz i Emili Morera i de diverses notícies aparegudes a *La Vanguardia*. També té la pretensió de contemplar l'Ascó de postal, pel que han triat els millors miradors (asgorfes) per contemplar l'Ebre que es passeja a recer de les cases del poble, el castell que senyoreja des de dalt del turó, l'entramat de places i placetes, carrers i corralasses... i la gent que els habita.

Amb aquest volum els autors tanquen el cicle de fotografies antigues que van iniciar fa 10 anys. "Al llarg d'aquests deu anys hem arribat a aplegar més de mil fotografies i hem reescrit passatges de la nostra història recopilant

informació oral i escrita, redactant els monogràfics que ja ens pertanyen a tots. A més, però, tossudament i malgrat la nostra imperícia, en cada llibre hem volgut jugar amb els mots” (p. 3), i “un darrer crit, una darrera súplica... *Somnieu, si us plau, que aquest instant perdurarà*” (p. 4).

2. Novetats editorials d'altres

OLGA CUBELLS BARTOLOMÉ (2009): *Els parlars de la Ribera d'Ebre*. 2 vols.: 1. *Estudi geolingüístic* i 2. *Atles lingüístic de la Ribera d'Ebre (ALRE)*. Col·lecció Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona, Tarragona. 542 p. (vol. 1) i 605 p. (vol. 2), ISBN 978-84-95835-83-3

Fruit de la seua tesi doctoral, l'obra d'Olga Cubells està formada per 2 volums: el primer, amb un pròleg de Pere Navarro, conté l'estudi geolingüístic, i el segon presenta l'atles lingüístic de la Ribera d'Ebre, amb 1.067 mapes, fins ara inèdits, dels 14 municipis de la Ribera, a més dels nuclis de Faió, Darmós i la Serra d'Almos. L'objectiu d'aquest estudi és fer una descripció lingüística detallada i exhaustiva dels parlars de la nostra comarca i cartografiar-ne els resultats. Així, el treball es converteix en doble: d'una banda, es tracta d'un estudi de dialectologia que pren com a base el registre col·loquial de la varietat geogràfica del català de la Ribera; de l'altra, es converteix en un treball de geolingüística que ha permès elaborar un microatles lingüístic d'aquests parlars amb una gran quantitat de mapes a color. Després d'una breu descripció geogràfica i històrica i de revisar els estudis lingüístics anteriors, l'autora presenta la metodologia emprada en l'estudi, basada en un qüestionari d'unes 4.000 preguntes i la participació de més de 100 informants dels 17 nuclis de població.

El gruix del treball és la descripció fonètica, morfològica, sintàctica i lèxica; aquesta darrera és especialment extensa i en més de cent pàgines presenta les diferents variants recollides als diversos municipis ordenades per camps semàntics. A les conclusions comenta, per exemple: “a la frontera natural del pas de l'Ase s'hi acumula un feix considerable d'isoglosses que separen els parlars del nord i els del sud de la Ribera d'Ebre” (p. 471). O també: “La situació de trànsit de la comarca, ubicada des del punt de vista geolingüístic en el punt d'intersecció entre els subdialectes lleidatà i tortosí, fa que presenti trets de tots dos: les poblacions del nord, tal com s'ha pogut comprovar, presenten moltes més

solucions pròpies del lleidatà; les localitats situades al sud, en canvi, agrupen més trets característics del tortosí” (p. 475).

L’obra inclou també una antologia de textos: un fragment d’una entrevista a un informant de cada municipi, en forma de transcripció ortogràfica i al·lofònica.

ARTUR BLADÉ DESUMVILA (2009): *Obra completa. Vol. 7 (Cicle de les biografies: Contribució a la biografia del Mestre Fabra; El senyor Moragas “Moraguetes”*. Cossetània Edicions, Valls. 464 p., ISBN 978-84-9791-570-0

Aquest 7è volum acull els relats biogràfics dedicats, a partir de l’experiència compartida de l’exili, per un costat, a Pompeu Fabra (Barcelona 1868 – Prada de Conflent 1948), el Mestre gramàtic, fixador de la llengua catalana, i per un altre costat, a Rafael Moragas (Barcelona 1883 – Estrasburg 1966), prestigiós crític i historiador de la música, periodista, filòsof i escriptor de la Barcelona dels anys vint i trenta del segle xx.

Sobre l’experiència de l’exili l’autor escriu: “Vaig deixar la maleta al costat de la del gran amic i vaig sortir de la barraca en cerca d’informació (i de pa, si és que era possible de trobar-ne). El camp era un fanguissar. Davant les barraques arrengrerades, formant carrers, hi havia grups que comentaven la jugada. Com que ja era fosc del tot, havia de parar l’orella per tal de reconèixer alguna veu amiga. Aviat vaig sentir l’estentòria (amb el deix, per mi tan familiar, de Móra d’Ebre) d’Antoni Terré” (p. 378).

ARTUR BLADÉ DESUMVILA (2009): *Obra completa. Vol. 8 (Cicle de la història: Felibres i catalans, Montpeller català, El castell de Miravet, El prior Penna i El setge de Gandesa i del castell de Móra d’Ebre)*. Cossetània Edicions, Valls. 288 p., ISBN 978-84-9791-576-2

Aquest 8è volum aplega els llibres dedicats al coneixement de la història de Catalunya (de l’edat mitjana al segle XIX), sobretot la del territori natal, la Ribera d’Ebre, i en bona part també de les comarques veïnes del Priorat i la Terra Alta —que justament per veïnatge i vicissituds comunes són les que més va conèixer i estudiar—, així com, igualment, la història dels felibres i la de Montpeller, és a dir, els mons antics de Provença i Llenguadoc, dins d’Occitània.

Bladé escriu sobre el castell de Miravet: “Tot i la por —tanmateix heroica— que devia sentir, recordo la impressió que em van fer aquells murs, d’un gruix i una alçada impressionants, el pati interior, ple de rocs i d’herbes salvatges, l’escala de cargol, tenebrosament inacabable, l’esborronadora —només pel seu nom— *placeta de la Sang...*” (p. 107).

JOSEP ULDEMOLINS MARÍN (2010): *Ribera d’Ebre. 17 excursions en BTT*. Col·lecció Azimut Comarcal, Sèrie BTT, núm. 1. Cossetània Edicions, Valls. 120 p., ISBN 978-84-9791-480-2

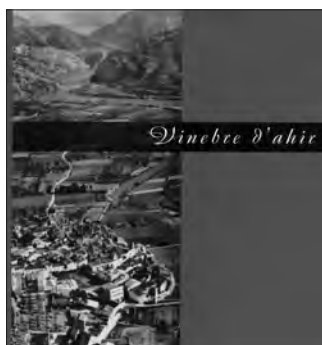

Aquest volum dedicat a la Ribera d’Ebre és el primer número que obre la col·lecció Azimut Comarcal, sèrie BTT, de Cossetània. Aquesta guia pretén ser una ajuda per poder descobrir per camins d’interior i vora el riu Ebre la nostra comarca, molt desconeguda encara malgrat la immensa personalitat del seu paisatge.

Les 17 rutes que aplega el llibre esdevenen un recorregut per paratges plens d’oliveres i arbres fruiters regats amb aigua del riu que formen el relleu i la vegetació de la Ribera. Són recorreguts que no ens deixaran indiferents i que ens faran gaudir d’una naturalesa singular molts cops també aspra i seca a què molts no hi estan acostumats, a descobrir racons que van viure infinites històries de la gent d’aquesta contrada, però sobretot ens

ajudarà a descobrir una terra envejable i ferma i a valorar i gaudir del nostre paisatge damunt la bicicleta.

L’autor comenta: “[...] el meu afany per descobrir noves rutes, noves poblacions i noves serralades va començar sobretot a la Ribera d’Ebre. Després de buscar i remenar no vaig poder trobar cap guia que em fes costat per poder continuar cada cop que arribava a un camp d’oliveres. Així doncs, vaig decidir agafar el plànol i organitzar les meves pròpies rutes pels municipis d’aquesta comarca, alhora tan oblidada com sorprenent” (p. 6).

DIVERSOS AUTORS (2010): *Vinebre d’ahir*. Associació de Dones, Vinebre. 76 p.

Es tracta d’una publicació realitzada per l’Associació de Dones de Vinebre amb més de setanta fotografies d’aquesta població, acompanyades d’un petit peu de foto escrit per la vinebrana Sílvia Veà. És un llibre per “contemplar les fotografies dels nostres carrers, places, els seus entorns... el record del passat del nostre poble i dels nostres avantpassats, els moments feliços i agradables de festes i els nostres costums” (pròleg).

MIQUEL ESTEVE VALLDEPÉREZ (2010): *Llinatge*. Col·lecció Notes de Color, núm. 33. Cossetània Edicions, Valls. 288 p., ISBN 978-84-9791-681-3

Llinatge és una aventura de passions i traïcions que encercla el llinatge Dip i esdevé una conjectura mítica de la mateixa natura humana. Els protagonistes d'aquesta novel·la són els Dip, éssers sobrenaturals que formen part del llegendari català i que Joan Perucho va mitificar en *Les històries naturals*. En aquesta història, que transcorre a cavall de les ciutats de Barcelona i Roma, i s'atura en els paratges de Tivissa i Pratedip, Jaume Robinson, un periodista inexpert, viatja al cor de l'enigma acompanyat per una dona coneixedora dels secrets del tarot de Marsella. Una novel·la trepidant i carregada d'intriga i sensibilitat, en la qual fins la Mort s'alça del seu jaç invisible per prendre-hi part.

Sobre Tivissa escriu: “Vaig recuperar l’alè i la serenitat amb l’espectacle d’unes cases que s’arremolinaven dalt d’un turó, abrigat pel massís de Sant Blai. Una façana d’església imponent amb un campanar que ho custodiava tot i uns marges de pedra que abancalaven esquifits closos de terra on s’arrapaven ametllers i oliveres. Tivissa. Un poble que, des de sota, abans d’enfilar les greus costes, ja et feia presagiar l’esbufec de la seva subtileza. Murmurava al viatger un secret plàcid: benvingut als orígens del temps. Un sentiment estrany de familiaritat amb el passat” (p. 63).

3. Llibres antics editats per altres

JOSEP BARGALLÓ BADIA (1992): *Balls i danses de les comarques de Tarragona. Vol. 2: Ribera d'Ebre i Terra Alta*. Diputació de Tarragona, Tarragona. 207 p., ISBN 84-87123-55-4

Josep Bargalló, gran estudiós i recopilador de les diverses modalitats de la jota catalana a les comarques de Tarragona, dedica aquest segon volum a la jota de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre i ens endinsa en l'estudi de com es balla aquest ball, el vestuari utilitzat antigament, quan tenia lloc l'esdeveniment, i no solament això, sinó que transcriu melodies i coreografies recollides directament de testimonis de les poblacions de les comarques estudiades.

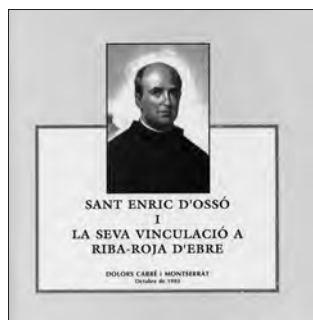
El llibre comença amb una presentació a càrrec del president de la Diputació de Tarragona el 1992, el Sr. Joan Maria Pujals, i una breu introducció a càrrec del mateix autor en què es lamenta que moltes de les danses de les comarques del sud

s'han anat perdent, tot i que en moltes de les seves poblacions la jota encara és una dansa viva. Seguidament ens introdueix en cada una de les poblacions de la Ribera d'Ebre i de la Terra Alta, tot explicant al detall cada una de les danses de les poblacions. No hi falten cites històriques que acompanyen les seves paraules, com en el ball de coques d'Ascó: "És una dansa molt antiga, esmentada l'any 1520, en el Ordinaments de la vila d'Ascó: «Ytem, que ningú sia osat de ballar en llocs públics, que orte los cabells lligats, ja siga fadrí com casat, sota la pena de sich sous»" (p. 15-16).

El llibre va acompanyat d'il·lustracions i gràfics, que mostren els passos de les diverses jotes i fotografies en blanc i negre de persones ballant-les. Un llibre que és un testimoni únic de la recuperació d'aquesta dansa a les nostres comarques.

DOLORS CABRÉ MONTSEERAT (1993): *Sant Enric d'Ossó i la seva vinculació a Riba-roja d'Ebre*. Consell Local de Cultura, Riba-roja d'Ebre. 56 p.

Maria Dolors Cabré Montserrat, autora de *Sant Enric d'Ossó i la seva vinculació amb Riba-roja d'Ebre*, conegué de molt a prop mossèn Enric d'Ossó, beatificat el juny de 1993, atès que l'àvia de l'autora era germana del sant.

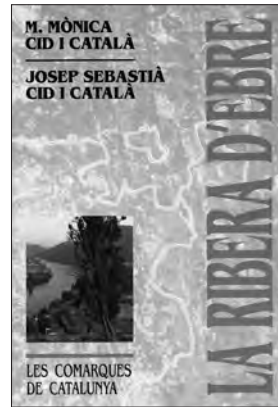
En aquesta obra fa un magnífic estudi de la personalitat de sant Enric d'Ossó i de la vinculació d'aquest amb la vila de Riba-roja. En el primer capítol, "Enric d'Ossó i la seva personalitat", ens fa un repàs de la vida i de l'obra del sant. Al segon capítol ens parla dels estrets vincles generacionals que l'uniren a Riba-roja, on vivia la seua germana Dolors, i de com el sant ajudà als seus parents riba-rojans a sortir de les calamitats i dures situacions que els tocà viure.

"De sempre, algun vinebrenc anava a Riba-roja; algun riba-rojà, a Vinebre. I sant Enric hi anava de grandet, perquè d'allí havia sortit la padrina, Magdalena Jové, l'àvia materna, i, després, perquè hi havia la germana Dolors, els nebots i els cosins" (p. 15).

El tercer capítol és un recull de documents i fotografies antigues que ens parlen dels avantpassats del sant i dels llocs on va viure ell i els seus familiars a la comarca, de la seua obra i d'instantànies captades en les celebracions del procés de beatificació. El darrer apartat són els goigs en honor a sant Enric d'Ossó.

M. MÒNICA CID CATALÀ, JOSEP S. CID CATALÀ (1994): *La Ribera d'Ebre*. Col·lecció Les Comarques de Catalunya. Dissenys Culturals, Barcelona. 105 p., ISBN 84-88598-21-1

Els autors, dos riba-rojans, periodista ella i catedràtic de llengua catalana ell, ens donen una magnífica visió de la comarca de la Ribera d'Ebre. L'Ebre és l'eix que vertebrava la guia, igual que ho fa amb la comarca. Situen la comarca geogràficament, parlen de les seues arrels, dels antics pobladors, del comerç, dels cavallers, de les guerres i saquejos que patiren... de tota la vida que ha anat sorgint arran del riu, d'uns personatges històrics riberencs que donen fe de com la Ribera d'Ebre participà dels esdeveniments més significatius de la nostra història. Els autors remarquen que la Ribera d'Ebre manté tradicions antiquíssimes però que alhora es manté dinàmica intentant cercar nous horitzons per a la seua economia.

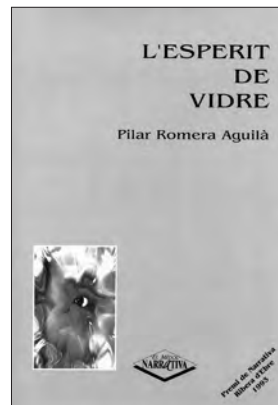
Finalment, com si un barquer ens conduís pel riu, ens apropen a cadascun dels municipis i ens presenten les seues singularitats: "[...] dalt de la muntanya, es troba l'ermita de Berrús, una capella romànico-gòtica que havia estat situada a la vora del riu, condemnada com Faió a ser devorada per les aigües de l'embassament. Afortunadament, però, gràcies a la iniciativa de la historiadora i filla adoptiva de Riba-roja, Dolors Cabré, va aconseguir salvar-se i va ser traslladada pedra a pedra fins la seva ubicació actual, un paratge insòlit que domina el riu i les terres de la Ribera, la Terra Alta i l'Aragó" (p. 70).

El llibre també compta amb una àmplia guia de serveis organitzats per municipis, magnífiques fotografies a color i un mapa comarcal.

PILAR ROMERA AGUILÀ (1994): *L'esperit de vidre*. Col·lecció El Mèdol Narrativa. Edicions El Mèdol, Tarragona. 82 p., ISBN 84-88882-00-9

Obra guanyadora del Premi de Narrativa Ribera d'Ebre, 1993. El llibre és la història d'una petita vila a la vora d'un gran riu, amb referències que fan pensar en el seu poble natal, Riba-roja d'Ebre. L'Oriol, Ramsés, la Teresa, són personatges que viuen la seua vida com una prolongació de la història col·lectiva del poble. A mesura que avança el nostre segle, la vila pateix guerres, grans projectes i grans fracassos. La novel·la vol ser un reflex del desarrelament que comporta la necessitat de marxar a la ciutat i del pes dels orígens. A les seues pàgines s'insinua un Macondo mediterrani, entre la realitat i la màgia, entre la felicitat i la tragèdia.

De l'Oriol, que havia de construir una gran presa, escriu: "Ell volia fer alguna cosa gran, positiva, que dugués progrés i prosperitat. En aquella època,

no pensà que allò significaria que mai més podrien pujar llaüts des del mar, que ja no caldrien més calafats i que s'anegarien dues viles senceres, amb la seva història, amb les seves vivències, amb el seu passat, tan antigues com la seva pròpia vila" (p. 71-72).

GRUP RECULLS (1995): *Riba-roja d'Ebre*. Col·lecció *Imatges i Records*, núm. 43. Viena-Columna, Barcelona. 62 p., ISBN 84-89553-36-X

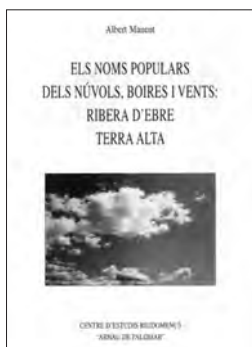

El llibre presenta una selecció de fotografies realitzada pel Grup Reculls de Riba-roja del seu fons fotogràfic format per fotografies cedides pels veïns de la població. L'edició va comptar amb la col·laboració de l'Ajuntament i s'inicià amb un pròleg de l'aleshores alcalde J.S. Cid i una introducció de Pilar Romera. L'obra presenta 50 fotografies antigues de Riba-roja amb un peu que comenta cadascuna de les mateixes i indica, en molts casos, l'any de la instantània;

la majoria corresponen als anys deu, vint, trenta i quaranta del segle xx. "La majoria d'homes de Riba-roja anaven a treballar a les mines de carbó del poble, de Faió i Almatret. Els llaüts transportaven el carbó, com veiem en aquesta fotografia dels anys quaranta" (p. 22).

En definitiva, l'obra pretén fixar "[...] en blanc i negre retalls del passat, d'una història que és estímul, com ens ensenyava l'enyorada Dolors Cabré, per aprendre de l'experiència, per sentir-nos tots, encara més, part d'un poble antic que sap treure de les seves arrels la saba enriquidora per al present i per a un futur que es fa amb l'esforç de tots els qui estimem Riba-roja" (p. 6).

ALBERT MANENT (1997): *Els noms populars dels núvols, boires i vents: Ribera d'Ebre i Terra Alta*. Col·lecció *Quaderns de Divulgació Cultural*, núm. 23. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar, Riudoms. 67 p., ISBN 84-921688-1-1

Al llarg de 1995 i 1996 l'autor va emprendre un seguit d'enquestes per la Terra Alta i la Ribera d'Ebre, fruit de les quals és aquesta publicació que aplega els noms populars dels núvols, boires i vents a les dues comarques. Anteriorment ja havia publicat reculls similars del Camp de Tarragona, Priorat i Conca de Barberà. Va visitar els catorze pobles de la Ribera d'Ebre, tot incloent-hi la Serra d'Almos, Darmós i Llaberia, a més d'afegir el poble de Faió; així doncs, el seu recull comprèn divuit nuclis de població que han donat fins a 187 noms diferents d'aquests fenòmens meteorològics. En el cas de la Terra Alta analitza els

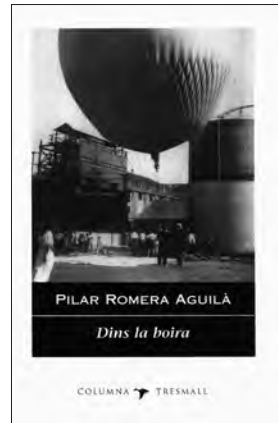
pobles d'aquesta comarca, a més de Favara, Maella i Nonasp, i recull fins a 151 noms. Al llibre aplega tots aquests noms a manera de diccionari, separats per comarca, i de cadascun indica les poblacions on l'ha recollit i, en alguns casos, incorpora refranys meteorològics de la zona.

L'autor escriu: "La varietat dels noms dels núvols i de les boires revela, una vegada més, que la imaginació popular és molt fecunda. Uns duen noms d'animals, d'arbres o de plantes, objectes, edificis o muntanyes o relacionats amb l'home o els casos de Llaüt, embarcació fluvial, i Zeppelin, globus aerostat. D'altres es relacionen amb el gust, l'olor o l'acció que duen a terme" (p. 11).

PILAR ROMERA AGUILÀ (1997): *Dins la boira*. Columna-Tresmall, Barcelona. 160 p., ISBN 84-8300-409-7

La Pilar Romera, escriptora d'origen riba-rojà, ens endinsa en una narració entre la ficció i la realitat, a la vora de l'Ebre. Ella mateixa en *Advertiments al lector* reconeix que la seua novel·la "té però dades vertaderes i fiables, moltes de les quals he extret del magnífic treball que l'excel·lent historiador Pere Muñoz va fer sobre els alemanys a les Terres de l'Ebre" (p. 7).

La novel·la, escrita en llengua estàndard, encara que amb algun tret dialectal propi de la nostra comarca, està situada l'any 1915, en el marc de la Primera Guerra Mundial, i explica la història d'un assassinat que es produeix en una empresa electroquímica, inspirada clarament en la fàbrica de Flix.

La narració està estructurada en tres parts amb un títol suggerent cada una: *De quan homes, ases i jo estàvem envoltats de tenebres* (1a part), *De quan Ramsès i jo ens fem personatges de la novel·la* (2a part) i *De com la vida supera la ficció* (3a part). Està narrada en primera persona i el protagonista de la qual és Rafel Boada, "natural de Palamós, enginyer de carreteres, camins i ponts" (p. 13), que fa cap al poble a la vora de l'Ebre a treballar en la construcció d'un pont.

La boira en la novel·la adquireix un paper important perquè és un simbolisme en relació amb els personatges i els espais que els envolten: "La boira començava a envair-ho tot a la caiguda del sol. Com cada dia. Com cada dia des de feia mesos. Potser per això els carrers semblaven els d'un mas robat. Aquest cop, però, potser va ser dels pocs a la vida en què em vaig sentir còmode amagat entre les bromes" (p. 122).

PILAR PUIG CASTELLVÍ (2000): *Els nostres gegants*. Consell Local de Cultura, Riba-roja d'Ebre. 15 p.

Obra guanyadora del concurs de narrativa breu Riba-roja l'any 2000. Es tracta d'un conte infantil bellament il·lustrat per Eva Calvente Andreu; explica una bonica i instructiva història protagonitzada pels gegants de la vila. El rei, la reina Agda, el savi Bartomeu i els bufons aconsegueixen fer sortir el poble de la misèria, en la qual havia caigut per la deixadesa i ganduleria de la gent, i sota instància del savi Bartomeu instauren dos únics dies de festa, un al febrer i l'altre a l'agost.

“Un bon dia, l'Agda va decidir posar remei a aquest problema que tenia el reialme. Va convocar els consellers reials i els va dir: «Demà tots anirem a arrencar herba, a plegar el poc fruit que queda.» Així que es féu de dia, l'Agda va anar a la porta del castell i es va trobar que no hi havia ningú. Llavors es va dirigir a les cases dels consellers reials i les va trobar totes buides. Havien fugit la nit abans per no treballar” (p. 13).

JOSEP M. ANDREU ALABART (sd-2001): 50 anys J.D. Riba-roja d'Ebre. Editat per l'autor i la col·laboració de l'Ajuntament de Riba-roja d'Ebre i la Generalitat de Catalunya, Barcelona. 67 p.

Amb motiu de la Festa Major de l'any 2001 es va realitzar a la biblioteca Dolors Cabré una exposició subvencionada per l'Ajuntament de Riba-roja que portava per títol “50 anys JE Riba-roja”. El llibre de J.M. Andreu presenta un resum d'aquella mostra fotogràfica. De les 115 fotografies cedides pels aficionats al futbol riba-rojà, l'autor en publica 50 amb diversos comentaris a peu de foto obtinguts de les entrevistes realitzades. L'obra conté, a més, un pròleg de Pilar Romera i algunes dades d'interès sobre el club de futbol.

L'autor es disculpa al final del llibre: “Donada la circumstància de coincidències de noms, l'autor cita en alguns casos els cognoms, els noms o els noms de la casa. En aquest darrer cas, l'autor espera i desitja que la persona anomenada no es molesti” (p. 67).

LLORENÇ SÀNCHEZ VILANOVA (2001): Les centrals hidroelèctriques de l'Ebre. Flix, Mequinensa, Riba-roja. Col·lecció Cultura, Tècnica i Societat, núm. 22. Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya i Marcombo Boixareu Ed., Barcelona. 118 p., ISBN 84-267-1298-3

Coincidint amb la inauguració de l'exposició "Les grans centrals hidroelèctriques i els enginyers industrials" el 2001, a la seu social del Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya a Tarragona, es va promocionar la publicació d'aquest llibre de l'historiador L. Sánchez pel seu interès per a la divulgació i el coneixement d'unes importants instal·lacions industrials de la Ribera d'Ebre i de la Franja de Ponent, com són les centrals hidroelèctriques de l'Ebre (Flix, Mequinensa i Riba-roja), cabdals en la implantació de l'electricitat a casa nostra.

El llibre ens descriu la construcció d'aquestes centrals hidroelèctriques, amb gran profusió de fotografies de l'època, i "ens aporta una evocació d'aquesta mena d'epopeia dels temps moderns, entre nostàlgica i descriptiva, i sense que en el seu relat ple de vivesa i del bon estil a què ens té acostumats, hi manqui ni el rigor en l'exposició dels fets que explica, ni la gràcia que li permet d'amenitzar un tema, per ell mateix, força àrid" (J. Viladrosa, p. 9). Sobre la planta de formigonats de la presa de Riba-roja, l'autor indica: "Una vegada aquesta es posà a ple rendiment, s'aconseguien coeficients de formigonat de l'ordre dels 40.000 als 50.000 metres cúbics mensuals [...]. Segons la naturalesa del sector, s'empraven les dosificacions més adequades, amb especial cura de les zones dels fonaments en contacte amb el rocam o dels estreps, on s'utilitzaven ciments supersulfatats, per tal d'evitar l'agressió de la calç" (p. 96).

Abans d'entrar en la construcció d'aquestes centrals, l'autor ens descriu un hipotètic viatge per l'Ebre de Mequinensa a Flix, passant per Riba-roja, previ a aquestes obres. Aquest viatge "esdevé la recreació d'unes coses que el temps ha destruït per sempre. Aquell Ebre ha passat, però fou una realitat, que guardarem tots en els plecs de la memòria i del sentiment" (J. Viladrosa, p. 10).

MARI RATIA, ROSER CÒNSOLA, NÚRIA TERRÉ I RAQUEL MUR (2003):
La nostra cuina: Riba-roja d'Ebre. 50 p.

Les autores han fet un breu recull de receptes populars i tradicionals de Riba-roja; àpats que han anat caient en l'oblit, però que han format part de la vida quotidiana dels riba-rojans. La recopilació s'ha fet a partir d'entrevistes mantingudes amb cuineres de la vila com Anna Franquet, Irene Franquet, Maria Griso i Elena Puig.

"Sopes bullides. Ingredients: pa sec, dos o tres alls, aigua. Es fica aigua en una olla al foc. S'afegeix el pa i els alls, i quan estiguin bullits es tritura; es fiquen els ous i es remena bé" (p. 47).

M. CARME BELARTE FRANCO, JAUME NOGUERA GUILLÉN (2007): *La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona (Ribera-roja d'Ebre, Ribera d'Ebre)*. Col·lecció Hic et Nunc, núm. 2. Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona. 122 p., ISBN 978-84-934698-7-0

Aquesta publicació recull de forma monogràfica els resultats dels treballs d'excavació duts a terme a la necròpolis protohistòrica de Santa Madrona. Els autors són M.C. Belarte (investigadora ICREA adscrita a l'ICAC) i J. Noguera (investigador de l'ICAC a través del programa Beatriu de Pinós i professor associat de la UB), i també hi han col·laborat Marta Miñarro, Núria Morell, Pau Olmos i Àlex Ros. Núria Rafel, professora de Prehistòria de la Universitat de Lleida, és l'autora del pròleg. Conté un resum en anglès.

La necròpolis protohistòrica de Santa Madrona es va excavar entre el 2003 i el 2004, fruit d'una col·laboració entre la Universitat de Barcelona i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, amb finançament de la Generalitat de Catalunya, el Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre i l'Ajuntament de Ribera-roja d'Ebre.

Les excavacions van documentar una vintena d'enterraments d'incineració en urnes de la primera edat del ferro (segles VIII-VII aC), coberts per un nivell que contenia abundant material ceràmic datable dins el segle III aC, tal vegada corresponents a una necròpolis ibèrica arrasada. Al llibre es presenta la descripció i interpretació del conjunt d'estructures i materials, i també inclou l'estudi paleoantropològic de les restes a càrrec de Thaïs Fadrique i Assumpció Malgosa (UAB) i l'estudi arqueobotànic, a càrrec de Daniel López (ROCS).